

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Illustrerad Nyaste
SÖNDAGSMAGASIN.

N:o 28.) Utkommer hvarje Söndag. Göteborg den 11 Juli 1852. Pris för år: 4 R:dr B:co. (VI årgången.)

Jagten i Tyskland.

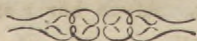
I denna sköna månad, som har lika mycket af vårens friskhet som af sommarens värme, fägnas ögat ofta i det fria af skogens vackraste vildt, rådjuret. Såsom i bifogade afbildning, framträda de lystne, för att fånga några strån från de åkrar, som omgifvas af skogen. Forsigtigt spanande, om den förbudne godbiten med säkerhet kan uppnås; framträder råbocken först, som familjens öfverhufvud, ur det skyddande gömstället, ser sig skarpt omkring, och begagnande det gunstiga tillfället, ila alla in i åkerhafvet och öfverlemna sig åt det rikt dukade bordets fröjder med en sorglöshet, mot hvilken åkerns egare endast kan halva något att invända. Man kan icke se något skönare än dessa sirliga djur med deras lätta och säkra rörelser; för deras kolossala hopp äro hvarken grafvar eller hägn något hinder, och en gång anlände till sädfältet, förstå de, mot ett oväntadt störande, att nedhuka sig i åkern så, att axen slå ihop öfver dem och det skarpaste öga ej mera upptäcker dem. Vid verklig fara bortilar hela sällskapet från stället med vindens hastighet och åter öfvertager råbocken den far-

ligaste platsen, i det han under flykten är den siste och söker att draga förföljandet åt sig, änskönt det i regeln, honom ovetande, endast gäller honom. Inkomne i skogen, samlas snart de särskilda medlemmarne af familjen, och inom kort är med det dem medfödda lättsinne, hvarje fara förgäten och alla färdiga till upprepadet af samma roftåg. Äfven här i säkerheten är råbocken uppfylld af samma omsorg för sin familj, och visar sig öfverhufvud

Råbocken i Juni.

som ett mönster af en öm äkta man. När han med en hind ingått äktenskap, upplöser endast döden detta band. Men alltid är gemålen en till strid färdig hjelte, om någon fara skulle hota den svagare delen af familjen; med stor dristighet drifver han fräcka kamrater från sitt område och gifver, i jernförelse till sin storlek, intet efter för den ädla hjorten, hans släktunge. Hans små men spetsiga horn äro farliga vapen, hvartill ännu kommer en stormande behändighet, så att råbocken, till hälften tämd, aldrig är att tro. Utomordentligt intagande är hinden denna månad, då man ser henne med sin brokigt fläckiga kalf, som, förd af fadren och modren, utgör en af skogens skönaste prydnader.

Hjortens lefnadssätt.

Vidt genom skog, öfver berg, genom lundag
Jagas han kring af de slämtande hundar —
Vinden ej hinner de flygande språng.

Herman Satherberg.

Hjort-släktet hörer, jemte ox-, får- och get-släktena, m. fl., till den ordning af däggdjur, som företrädesvis kallas idislande.

Från de öfrige idislande djuren skiljer sig hjort-släktet hufvudsakligen genom sina horn. Dessa äro nemligen solida ben-utväxter, hvilka alldeles sakna det yttre lager eller fodral af horn-ämne, som utgör det egentliga hornet hos de öfrige behornade djuren. De affällas och återväxa årligen samt finnas blott på hannarne, med undantag af en enda känd art: renen, hvars hona äfven har horn. Arterna af hjort-släktet äro i allmänhet nätt bildade: de hafva långa fina ben, ganska kort svans och sakna gallblåsa. Hos de flesta finnes framom hvardera ögat en grop eller djup hud-säck, hvarur en seg, hartslig vätska afsöndras.

Af de talrika hithörande arterna finnas i Sverige elgen, renen, kronhjorten och rådjuret vilda samt dofhjorten, som blifvit utifrån införd och hålles i djurgårdar.

Kronhjorten eller den egentlige hjorten förekommer inom Skandinavien, så vidt jag känner, blott på följande ställen vild, nemligen: 1:o uti trakten af de grellige piperska godsen i Skåne, 2:o på Kållands-ö vid södra sidan af Venern och 3:o vid kusten samt på några öar af Bergens och Trondhjems stift i Norge ända upp vid 65° nordlig bredd, hvilket lærer vara det nordligaste ställe af alla, hvarest denna djur-art uppehåller sig. På Öland torde de hafva funnits jemte dofhjortarne på den tid, då hela ön var en

djurgård; men nu finnas de hvarken der eller på Gottland. Enligt berättelse skulle hjortar äfven finnas uti grefskaperna Jarlsberg och Laurvig i Norge, hvilket jag dock ej kan med säkerhet uppgifva.

Att dömma efter de ställens aflägsenhet från hvarandra, hvarest hjortar ännu förekomma, synes det som om de fordom varit vidsträcktare utbredde öfver hela södra hälften af Skandinavien, men blifvit utrotade öfverallt, utom på de nämde ställena. Allmänna lära de dock aldrig hafva varit, ty i sådant fall hade de säkert ofta varit omtalade uti våra gamla sagor. Tänder, horn och ben, funne uti de i hela Sverige talrikt förekommande myror och igenväxta sjöar, hvilka äro af nära lika beskaffenhet med de skånska torfmossarna, skulle kunna lemna intressanta upplysningar öfver denna djur-arts fordna utbredning, äfvensom öfver många andra outredda punkter i vårt lands äldsta fauna och historia.

Namnet hjort tillkommer egentligen blott hannen, som benämnes "kronhjort", då han har stora horn. Honan heter "hind" eller "hjortko". Något särskilt kollektivt namn finnes ej för att beteckna hela arten, utan användes dertill hannens namn.

Hjorten är ett skogs-djur. Han trifves på slätten blott då han betar. Men i en större skogs-sträcka vistas dessa djur ej likgiltigt hvar som helst, utan hafva sitt mera ständiga tillhåll blott uti vissa delar deraf, som de finna tjenligast. Dessa af hjortar bebodda skogsparker kallar man "hjort-stånd". De hjortar, som bebo en trakt, vistas ömsom för någon tid än vid det ena än vid det andra af de väl kända stånden, som de tyckas älska; men de anse dem ej för sin tillhörighet utan tåla ganska väl bland sig främmande kamrater, som komma från andra håll på besök eller för att kvarblifva. De egentliga hjort-stånden äro helst på högländta, backiga ställen, beväxta med hög skuggrik skog, hvarest åtminstone i grannskapet finnas små kärr-hålor med lerbotten, som alltid hålla vatten, uti hvilka hjortarne om sommaren afskyta sig och om vintern finna gröna blad. Dyliga små skogs-kärr kallas af allmogen "djur-sölor", emedan djuren deruti söla sig eller vältra sig i smutsen liksom svin. De tyckas vara nödvändige för deras trefnad, och bristen derpå lærer vara en af orsakerna hvarföre aldrig några hjortar hålla stadigt stånd.

Hjortarne gå vanligen i sällskap. De lefva större delen af året helt fredligt tillsammans utan ringaste minne af den fiendskap på lif och död, som kanhända funnits mellan samma individer under den tid, då

den egensinniga kärleken gjorde dem yra i hufvudet. Då någon rätt stor hjort finnes, går han vanligen ensam, emedan han ej finner någon för sig passande kamrat.

Egentliga tiden för att beta är några timmar omkring solens upp- och nedgång, då de gå ut på de öppna ställen, hvarest ymnigare bete finnes. Den mellersta och största delen af dagen så väl som af ratten tillbringas af största antalet i den höga skogen, som egentligen är deras hemvist och hvarest i allmänhet är ondt om lifsmedel för dem. Der stå de ofta under flera timmars tid alldeles orörlige och idisla eller stryka af och an, emellanåt asbitande en och annan bladqvist eller planta, som synes dem lækker. Det är tydligt att midt under vintern, då de hafva ytterst knapp tillgång på foder, måste de iakttaga alla tillfällen att äta, hvarföre man då ser dem ständigt sysselsatte med att söka föda; men äfven då vistas de om dagen så väl som midtpå den långa natten uti skogen samt blott morgon och afton på fälten.

Om hjorten varseblir ett föremål, som synes honom misstänkt, men orörligt, är det ej rart att han vänder sig bort, låtsar äta eller klär sig vid örat med bakfoten, o. s. v.; men i sjelfva verket är han under denna ställning sysselsatt med att utspeja sin fiende, och vid minsta rörelse af denne är han på flykten. Det lyckas derföre ganska sällan att smyga sig på dessa djur. I allmänhet äro de alltid misstänksamma mot ensamme vandrare och fly bestämdt, då man under gåendet noga ser på dem, emellanåt stannar eller antager en smygande gång. Om man deremot går raskt och olvunget på, helst småsjungande eller, ännu bättre, om man åker, rider eller flere äro tillsammans, som sins emellan samtala, så tycka de sig ej se någon fara, utan blifva kvar, och man kan då lätt komma dem helt nära. De vända sig då med uppspända öron rätt emot den kommande, som de noga betrakta, och synas vara mera nyfikna än rädda. Då några djur tillsammans så betrakta en kommande, som de ej tycka sig hafva anledning att frukta, får man ofta se någon gammal hind tråda ett par steg dristigt framåt och stampa några gånger i marken med ena framsfoten på samma sätt som fåren pläga göra emot fiender, dem de ej frukta. Emot svin eller små hundar, som komma emot dem, pläga de vanligen företaga denna manöver; och ifall dyliga främmande komma dem nära, så anfälla de med framsfötterna, i hvilka de ega en särdeles färdighet att sparka.

I kornen ega hjortarne ett ännu förfärligare vapen, men denna djur-sort utom-

ordentligt milda lynne gör att de ytterst sällan begagnas i fria tillståndet. Det är endast under brunsten, då hannen är stridslysten af svartsjuka vid de tillfällen, när han blir bragt i yttersta frångsmål för lifvets bevarande och ej kan komma undan, som hornen tagas till hjälp. Parfors-jagter, som varit särdeles brukliga i Frankrike och England, slutas alltid dermed att hjorten, sedan han blifvit utmattad, fattar stånd och med förtviflan anfäller allt, som närmar sig honom. Mången modig hund och kanske äfven jägare har dervid satt lifvet till. Han sänker hufvudet och rusar i ett ögonblick framåt med upprättstående horn, så att den stora ögontaggen står rätt framåt, och det är med denna som han ämnar genomborra sin fiende. Hornets öfriga delar begagnas ej, utan tyckas ensamt finnas för att pryda. Tamda hann-hjortar blifva ofta ilska och anfälla äfven människor, isynnerhet om de äro instängde inom frångt rum.

Af hjorten höres aldrig det knäppande i fötterna, som förmärkes då elgen och renen gå eller springa. Dess vanliga språng är ett lätt traf, som genom de långa stegen går ganska fort. I sträckt språng eger han en hastighet, som alltid varit ordspråk, och få djur torde uthärda att följa honom. Hufvudet föres dervid ungefär på samma sätt som under vanlig gång, men aldrig bakåt liggande, såsom det vanligen föreställes på äldre ritningar. Då han springer genom tätta snår, föres halsen nedåt höjd och hufvudet rätt framåt sträckt, hvarigenom hornen komma att ligga utmed sidorne af halsen och ej bli hinderliga. Ofta taga de, då de äro jagade, 3 å 4 samnars språng öfver vanliga gärdsgårdar utan att vidröra hindret, och 3 å 4 alnars höga murar eller stängsel öfverhoppas med lätthet. Af vatten låta de ingalunda hindra sig, ty de simma med en förvånande styrka och lätthet. Mången gång tyckas de simma tvärt öfver en sjö blott för att roa sig, kanske ännu oftare för att på genaste vägen komma till en god betesplats. Det har varit exempel på att hjortar, som blifvit jagade ned till hafsstranden, simmande gifvit sig så långt utåt öppna hafvet att det öfver vattnet uppskjutande hufvudet knappt kunnat synas bland vågorna eller att de genom en lång omväg till sjös undgått sina förföljare.

Då god tillgång på föda finnes inom skogen, hvilket inträffar före och omkring midsommar, gå de ej mycket ut, utan tillbringa betes-timmarne på de öppna platser eller i de småskogs-lunder, som hafva ymnigt godt gräs eller lätt åtkomliga löf af de flesta trädsorter, hvilka de med begär-

lighet förtära. De öfriga större delarne af dygnet tillbringas med att stryka omkring, mest inom ståndet, eller, om det är varmt, att beta eller vältra sig i hjort-sölorna. Vid alla andra årstider företaga de temligen regelbundna utvandringar under betes-timmarne till de ställen utom skogen, hvar-est de utspanat att goda mål stå till buds. Man kan sålades antaga att de under hela året iakttaga "vexel" eller "drag", såsom man kallar deras gång från ståndet till betet samt tillbaka både morgon och afton.

Så snart säden i Juli och Augusti månader börjar mogna, lemnas allt annat för denna solidare födas skull, och det är egentligen då som de äro besvärlige grannar. Det är råg- och isynnerhet hafreäkrarne som de med begärlighet söka: kornet lemnas orördt. Nu blifva de äfven mera törstige och söka under vexeln vatten, helst rinnande, för att dricka, hvilket de mindre behöfde så länge de njöto mera saftig föda. De behöfva äfven numera att afkyla sig och söka skydd emot myggor, flugor och bromsar, hvaraf skogarne under denna årstid hvimla. Därföre ligga de ofta hela dagen uti sina kärrpölar och vältra alldeles ned sig i smutsen så att de, nyss uppkomne, ibland äro nedsmorde från topp till tå; men det dröjer ej länge innan de åter äro rena. Under dessa god-dagar bli de ganska feta; och detta behöfves, ty svåra tider förestå. Först kommer brunsten i September månad, då hannarne måste för sin kärleks skull tillsläppa allt det hull, de under hela sommaren samlat. Hindarna blifva väl af viktigare angelägenheter något hindrade uti vexeln, men förlora dock obetydligt eller intet; och under efter-hösten, i Oktober, November, tilltaga de af dubbel orsak, isynnerhet om ollonen under året varit ymniga på boken. I denna händelse återtaga äfven hannarne en god del af sitt förlorade hull, ty bok-ollonen, som utgöra ett af deras mest värderade födoämnen, nedfalla vid den tiden och uppsökas på marken. Hjortarne råka då i kollision med svinen, hvilka under goda ollon-år i mängd insläppas på skogarne för att gödas, och få när dessa blifva för närgångne, tillfälle att gifva en och annan praktisk moralisk föreläsning med framsötterna. Men detta är blott i början, ty de borst-beväpnade kämparne sammanrota sig som vanligt, då de anfallas, och finna alltid någon stark anförare med respektabla betar, hvarvid hjortarne, af hvilka båda könen numera äro högst fredälskande, sedan Kupido flugit bort med sommarhullet, finna för godt att rymma fältet för att söka ollon på andra sidan om någon gärdsgård eller dylikt samt att för

framtiden bli mera kloka i sitt uppförande. Skogarne erbjuda under sådana år en högst intressant tafsa: en legion af bok-ollon-vurmar hafva samlat sig från alla håll, och alla bli deraf nöjda och -- feta, t. ex., utom de båda nämde potentatslägtena, norrqvintar, som endast under stora ollon-år stanna i Skåne, ekorrar i mängd, att ej nämna bofinkar, flere rätt-arter, nöt-väckor talg-oxar och alla deras samslägingar, m. fl. andra af alla dimensioner, och alla till en vida större mängd än vanligt. Man skall alltid finna en njutning i att betrakta det lif, som under en sådan höstdag råder uti de nästan nakna skogarne, nota bene, om man ej medför någon hund och i öfrigt har behörig försigtighet att ej reta de grymtande horderne, hvilka alltid af den ymniga födan och inblandade ek-ollon äro i ett rusigt tillstånd, färdige att i massa anfälla vid minsta anledning. Ek-ollon ätes äfven begärligt af hjortarne, men finnes i dessa trakter till ringare mängd.

Nu inträder jul-tiden och dermed människans tid att hålla kalas. För djuren är den början till en period af svält och elände, då de ej få vara med på gästbuden, om ej i form af stek. Kölden skulle väl alltid fördragas, åtminstone af de äldre, om de blott hade god tillgång till föda, men då en hård is-skorpa eller blott någorlunda djup snö betäcker marken, äro de utestängde från lafvar, nedfallna löf, förtorkadt gräs, o. d., som skulle utgöra deras vinterföda. Hjorten eger ej heller den förmåga att undanskrapa snön som renen, hvars breda skarpa klöfvar tyckas vara bildade för detta ändamål. Vid dessa tillfällen äro de inskränkte till att bita knopp och skala barken af yngre trädqvistar samt att i mörkret uppsöka någon kanske aflägsen kulle på en råg-åker, hvarst snön är tunn eller bortsopad af vinden; men trogne sina fäders bruk, gå de äfven nu endast om morgon och afton ut åt fältten. Då sådant inträffar, bli de af hunger och köld alldeles utmärglade samt förlora sin liflighet och uppmärksamhet, så att man kan komma helt nära inpå dem, ända till 20 alnar, innan de aflägsna sig. Tillkommer då snöyra med den genomträngande kalla och starka blåst, som gör vintrarne i Skåne så svåra, så dö många af de stackars uthungrade djuren och bli rof för örnar och räfvar. Så svåra vintrar inträffa dock sällan.

Med den blidare vårluften öppnas nya, ehuru ej rikliga resurser för våra djur. Inöfvade uti måttlighet, draga de sig nu ganska väl fram på litet; och så förflyter tiden till härfällningen i April eller Maj. Ända dittills hafva de hållit sig stilla vid

Axis-Hjorten.

Hvit Dofhjort.

Vanlig Råbock.

Kronhjortar och Rådjur.

Den bruna Råbocken.

Virginiska Hjortar.

Den brunröda Råbocken.

Kronhjortar.

Dofhjortar.

Kronhjortar.

Mahn-Hjorten.

Canadisk Hjort.

sina hufvudstationer, dit de om hösten samlades till brunst-tiden och endast gjort utvandringar på sin vaxel för att bita så nära som möjligt. Men nu, så snart de aflagt vinterpelsen och efter några dagars opasslighet framkomma lätta och friska i sommarbyxorna, röja de en särdeles lust för att vandra ut i världen och se sig om. De äro nu mycket lifligare, springa vidsträcktare omkring och en del begifver sig till aflägsnare ställen, der hjortar annars ej vistas, för att tillbringa sommaren. Sådane ställen utgöra således dessa individers sommar-stånd. Men då de härvid oftast komma på orter, hvarest man ej umgås med dem lika skonsamt som i hembygden, så komma många af dessa utvandrare att sätta lifvet till. Hafva de nu valt sitt sommar-stånd, så föra de derstädes samma sommar-lefnad som förut är omtalt. Andra välja ej särskilda sommar-stånd, utan uppfrika sig emellanåt med botaniska exkursioner på ett eller ett par dygns tid, hvarefter de återvända till hemmet.

Genom hindarnas mångfaldigt större antal än hann-hjortarne får man oftare se dem ute; men verkliga förhållandet är att hvarje hind blott sällan företager någon utvandring, och då går hon aldrig långt bort, på sin höjd ett par mil, samt återvänder straxt. De äro i allmänhet, såsom qvinnan stilla och husliga och blifva hemma med barnen. Men det är mankön som synnerligen älskar äfventyr, och bland hjortarne tilltager denna lust med åren så att de gamle kronhjortarne vanligen äro äkta vagabonder. Häraf kommer det att man på de förutnämde mycket aflägsna trakterna af Skåne, der ibland hjortar stryka förbi, alltid fått se dem i sin fulla prydnad med stora horn, under det att dessa i hembygden blott sällan synas. De äro aldrig stadiga oftare än i parnings-tiden och kort före den. Äfven om vintern drifva de omkring af och an mellan stånden.

Något före parnings-tiden i Augusti månad samlas åter alla de spridda djuren till sin födelsebygd, sommar-stånden öfvergifvas och vandringarne upphöra. De äldre hannarne, som nu äro ganska feta, utvälja sig eti passande tillhåll omkring något skogskärr, helst detsamma, hvarest de redan förut kunna hafva funnit sig lycklige vid samma årtid. De blifva nu mer och mer tröga, så att de knappt vilja gå upp för att äta, utan ligga under större delen af dygnet i gyttnan. Den egentliga brunsten — eller, såsom det på jägar-språket och i hela orten kallas med afseende på hjort-arterna, "brötningen", "bröt-tiden" — börjar och slutar med September månad. Då någon

gång en rätt gammal hjort finnes, brötar han redan i sednare delen af Augusti; men detta inträffar sällan. De yngsta i tredje året, äfven en och annan pigg-hjort, äro ej med förrän i slutet af September.

Det är med början af denna tid som den annars fullkomligen stumme hjorten morgon och afton låter höra sin dundrande stämma ("brötar"). Den är gröfre och starkare än af någon tjur, rosslande och alldeles oföränderlig, entonig, temligen uthållig samt hos oss vanligen på slutet något stönande eller ett par gånger afbruten. Ju större och starkare hjorten är, desto djupare bas-ton tager han. Få menniskor lära hafva nog gigantiska ljud-organer för att kunna härma detta läte, som är ingenting mindre än välljudande. Det kan under lugna September-aftnar höras på ett afstånd af en half mil. Hindarna följa ljudet och samlas i grannskapet, betande så smått för att hafva någon sysselsättning, men äro för blyga att gå direkte fram dit de ämna sig. Emellanåt springer hjorten upp och vädrar efter den samling, som han förmodar böra komma på kallelsen; och då han träffar hindar, drifver han dem med obändighet till sin brunst-plats, hvarifrån de sedan under flere dagar knappt tillåtas aflägsna sig 50 steg. Träffas någon yngre hjort, så är han dödens barn, om han ej skyndsamt rymmer fältet. Jag har ej hört att strider mellan hjortar uppkommit i vårt land, ty vanligen finnas så få gamla hannar att de knappt äro tillräcklige, men i Tyskland skall man ibland hafva sett dem kämpa så förfärligt att en eller båda omkommit. Man har äfven exempel att de så hopflätat sina greniga horn att båda fallit och omkommit samt att hornen ej kunnat åtskiljas förrän de blifvit lossade från hufvudskålen. Strider lära endast uppkomma mellan tvänne i det närmaste lika starka rivaler, ty om endera märker sig vara underlägsen, så flyr han hellre än att våga lifvet.

Minst 10, men väl 15 å 20 hindar pläga samlas till hvarje brötande hjort. Han håller dem i en s'tuten flock; och då han blott några dagar på hela året agerar kavaljer, så är han alltför ovan och häftig att hafva någorlunda hyggliga fasoner. Han sparkar och slår alla, som ej foga sig, och jagar isynnerhet obarmhertigt smal-djuren, som förmodligen hade föreställt sig äkten-sköpet under ljufvare bilder och bli rädda så att de ofta låta höra ett svagt ångestskri. Detta är det ena tillfället, då hindarna gifva läte från sig; det andra är då de hafva späda kalfvar, hvilka de läcka eller varna för fara: annars äro de alltid stum-

ma. Äfven kalfven gifver under de första dagarne ett dylikt, än svagare ljud. Dessutom berättas att man någon gång fått höra ett ungefär likadant läte af yngre hjortar eller hindar, som varit i döds-ångest.

Under den tid, vi nu beskrifva, säges hjorten ådagalägga en förvånande styrka och uthållighet, så att han hvarje morgon och afton under ett par timmars tid är nästan oupphörligt sysselsatt med att gå laget omkring. Han har snart återfått sin liflighet och upphörer att skrika. Men det är ännu ej tid att tänka på ordentligt bete. Detta hemtas blott mellanåt af buskar och gräs på stället, och det är vid denna tiden, kanske äfven förut, som han skall förtära svampar. Mot hindarna är han under hela tiden en grym despot. Då han vill ligga och askyla sig i vattnet, måste de göra detsamma, och knappt få de lof att intaga några födoämnen, ty om han ser någon aflägsna sig, så drifves hon straxt med våld tillbaka. Men om andre män kunna hafva svårt att vakta en enda, huru skulle han då kunna under oupphörliga trägna göromål hålla reda på 15 å 20! Tyska författare berätta också att en och annan ofta lyckas att aflägsna sig något; då vanligen någon helt ung hjort, som ej än hade nog stark stämma att omkring sig församla ett harem, är till hands för att deltaga i högtiden. Naturligtvis är detta vid slutet af bröt-tiden, ty förr äro de unge ej färdige. Utan tvifvel händer detsamma äfven hos oss, ty det är ej troligt att blotta den svenska jordmänen skulle hafva bibringat hindarna en större trohet. Man beskyller hjorten för att, liksom så många andra, vilja vara med längre än han förmår och att vanligen ej alla hindarna äro belätne med hans envishet. Men slutligen, sedan 14 dagar eller mera förflutit efter den tid han upphörde med ordentlig vaxel och efter åtminstone 8 dagars stort, men kärt besvär, då allt hull är försvunnet och, såsom man säger, blott skinn och ben återstå, då är det slut med både kraft och lust. Sjelf begifver han sig bort och söker att på första goda bete reparera sina fallna affärer. Snart sällar han sig ihop med någon kamrat och börjar lefva alldeles såsom förut, utan minsta åtanke på äktenskapet. Hindarna få gå hvart de vilja, och om de ej först ingå nytt kontrakt med någon yngre älskare, så träffa de snart på betesplatserna ungdjur och kamrater, med hvilka de nu såsom förut gå i sällskap.

Det är först 9 månader efter September-händelserna som de finna sig besogade att söka ensligheten. Man uppgifver 36 å 40 veckor för hindens drägtighet, och så

långvarig måste den vara, ty i slutet af Maj (kort efter här-fällningen) framföder hon en unge. Utomlands läser det ibland hända att hon föder tvillingar; kanske förefaller det äfven hos oss, men jag har ej hört det. I likhet med alla djur, som känna sig illamående, uppsöker hon kort förut ett så en-sligt ställe som möjligt. Detta är vanligen i slutningen af någon hög skogsbacke, hvar-est ungskog börjat uppväxa tätt och hvar-est gammalt löf eller mossor bilda en bädd öfver marken. Man påstår att hon sammanskrapar ett ännu tjockare lager deraf för att derpå lägga sin unge. Alla öfver-ensstämma i beskrifningen af den utmärkta omsorg, som hunden har för den späda kalf-ven: att man aldrig träffar henne hos hon-om, ty hon har redan vid minsta tecken till någon kommande begifvit sig några steg bort: att hon företager en låtsad flykt och med en skicklighet i förställnings-konsten, som man ej skulle förmoda hos ett djur, söker missleda den ankommande: att hon, ifall hon var borta från ungen, då farau yppade sig, varnar honom med det förr om-talade låtet eller genom stampning i mar-ken med framfoten, då han straxt ligger alldeles orörlig. Han är då svår att se, emedan den gulbruna hvitfläckiga färgen temligen nära öfverensstämmer med den af torrt löf. Äfven säger man att hon visar honom och åt honom afstår de läckraste ör-terna, då han fram på sommaren börjar lära sig att äta sjelf. Om modern blir någon längre tid borta från ungen utan att han hör eller ser henne, ropar han med ett låte, som har likhet med moderns, och detta fort-sättes många gånger, ifall hon ej svarar; men vid minsta af henne gifna tecken är och blir han tyst och stilla.

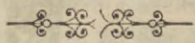
Hjortens lefnads-ålder anses kunna upp-gå till 30 å 40 år eller 6 å 7 gånger den tid han behöfver för att fullkomligen ut-växa. Möjligtvis torde dock denna beräk-ning vara för hög, om man ej dermed åsyf-tar att utmärka det högsta möjliga, som i verkligheten hör till de sällsynta undan-tagen.

Den farligaste af alla fiender för hjo-rtarne, så väl som för alla andra djur, är den civiliserade människan, som förföljer det vilda, ej blott för att deraf föda och kläda sig — ty dertill har hon redan skaf-fat sig vida rikligare utvägar — utan för att visa att jorden är hennes uteslutande egendom och att ingen varelse får finnas derpå, som ej är der med hennes tillstånd, men äfven för att tillfredsställa sin vettgi-righet och sina begär efter nöje och prakt. De stora och föga listiga idislande djuren äro alltid de första som måste böja sig un-

der oket eller utdö. De hafva ej hjälp-medel nog för att dölja och freda sig och kunna ej i likhet med en del rotdjur och små gnagare trotsa despoten till och med inom dess egen boning. De duka därför under öfverallt, der civilisationen framgår. I Europa skulle säkerligen ingen enda hjort finnas i behåll, om det ej varit förenligt med enskille personers afsigter att bibehå-lla dem.

Efter Carl Jakob Sundevall.

(Ur Sv. Familjb.)

Spanien, dess historia och dess folk.

(Forts. o. sl. fr. N:o 27.)

Alltör betydande och konungens svag-het afnödade omständigheter gjorde, att monarkien till och med förlorade den sista skynt af det, som kvarblifvit af dess mo-narkiska magt. Hvarken Maria Theresias, Philip IV:s dotter, förmälning med Ludvig XIV, eller Marie Louises af Orlean, Lud-vig XIII:s brorsdotter, med Carl II (Philip IV:s efterföljare) kunde förhindra krigen emellan Frankrike och Spanien, hvilka blefvo förderliga för sistnämde land. Westphaliska freden af 1648 hade redan försvagat det, i det den fastställde den europeiska jemvigten. Oaktadt småleken af dess sjunkande, upprättade icke destomindre den barnlöse Carl II år 1700 ett testamente, i hvilket han insatte Philip af Frankrike, hertig af Anjou, till arfvinge.

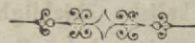
Så slutade i Spanien den äldre linien af huset Österrikes herravälde, sedan den under dess långa regering hade gjort allt för att i grund ruinera och förderfva ett af de mest blomstrande länder i Europa, så att detta herrliga rike ännu i våra da-gar försmäktar under tyngden af det ytter-sta elände.

Philip höll den 14 April 1701 sitt in-tåg i Madrid, och snart derefter började den långa, blodiga, under namn af spanska arfsföljdriget så bekanta s'rid, som hade till afsigt att störta Philip och sätta erke-hertig Carl af Spanien på thronen. Långe tvivelaktig och dyrköpt, förblef slutligen segern på Philips försvarares sida, och fre-den i Utrecht 1713, stadfästad följande året af freden i Rastadt, återgaf, visserligen på spanska monarkiens bekostnad, freden åt Europa. Hvar och en af de krigförande partierna tog en del deraf i anspråk: Öster-rike erhöll Nederländerna, Mailand och Sicilien; Gibraltar afsträddes till England. Philip V, som nu såsom herre återvände

till ett land, af hvilket en del hade gjort honom motstånd, frånryckte provinserna de-ras gamla friheter. Cabinettet upphjöd väl allt, för att åter frånrycka huset Österrike de länder, som successionen gifvit honom; men detta lyckades blott med afseende på Neapel och Sicilien. Spaniens inre styrka utvidgades icke under den hatade, melan-koliska Philip V:s företag, och det upphörde att vara en af de europeiska stormakterna. År 1724 nedlade Philip regeringen till för-mån för sin son; men den sistnämndes död tvang honom att åter bestiga thronen. Han dog, sedan han i 45 år burit kronan, och hans regering skulle kanske, utan drottning Elisabeths och kardinal Alberonis äregirig-het, varit mindre orolig.

Ingen af de bourbonska prinsar, som suttit på Spaniens thron, hade nog förmåga och energi, för att bota de djupa sår, som denna stat erhållit sedan Philip II:s tid. Hvarken Ferdinand VI, eller Carl III, som regerade från 1734 till 1757, voro deras uppgift vuxen. Dock sökte den sistnämnde att höja sitt lands inre välstånd. Men i synnerhet har Spanien honom (och hans minister Aranda) att tacka för Jesuiternas fördrifvande, hvilket förutsätter en vilje-kraft, den man ej återfinner i många af hans handlingar. Tyvärr slutades också med Frankrike detta olycksaliga familjfördrag, som skulle kosta Spanien så mycket blod och penningar.

Denna Spaniens nyare historia låter med få ord karakterisera sig: I början träder den nya monarkien i spelsen för det euro-peiska stats-systemet; men uttorkat af po-litiskt och andligt förtryck, åldras det fort, tills den habsburgiska stammen år 1700 utdör. Nu vegeterar Spanien som magt af andra rangen under konungar af huset Bourbon; men dessa regera utan cortes, sluta sig till Frankrikes politiska system, och sjunka slutligen i Napoleons maktström (1808), hvilket har det spanska Amerikas affall till följd. Blott spanska folket, icke regeringen, räddar sig och dynastin från politisk undergång; tillika gaf det sig, så-som borgen för en bättre framtid, en ny statsform (1812), som dock sedan 1814 måtte vika för villkorligheten och inquisi-tionen, tills den 1820 genom hären ånyo blef återställd, hvarefter Spanien åter ar-betade på sin politiska pånyttfödelse; men i detta hemödande hindrades det genom striden med de inre partierna och utrikes fiender, tills den 6 April 1823 en soverän Junta tog regeringstömarna om hand, och sedan den kungliga familjen hade aflägsnat sig från Madrid. (Slut.)

Wilhelmine Clauss.

Den teknik, till hvilken musikens ut-öfning i vår tid höjt sig, är så betydande och under så många företeelser bragt till det fullkomligaste värde, att det knappt mer tillfredsställer, att till och med pre-stera det underbaraste, för att uppnå konst-närsberömmets höjd — och med rätta. Så som alltid det andliga elementet är det, som adlar menskliga företag, menskliga skapel-ser, så utgör denna andens quintessens, poesien, först den sanna konstnären, under det att teknikens heroer blott afläsa om den okritiska mängdens ephemera bifall.

Wilhelmine Clauss.

Men till och med denna ökritiska mängd imponeras nu för tiden för det mesta blott af geniet — vi so ibland, huru det, ur detta öfverflöd af virtuoser, plötsligt framträder en genial företeelse, låtande i sin höga flykt allt under sig, och njuter af den sublima lycka, af hvilken samtiden tyckes i hela dess betydelse vara gripen.

Mamsell Wilhelmine Clauss föddes år 1833 i Prag, der hennes föräldrar lefde i ansedda borgerliga förhållanden. Redan i sin tidigaste ungdom gaf hon så påfallande bevis på sin musikaliska skicklighet, att hon redan i femte året spelade efter gehör på klaver, innan hon ännu kunde ana teknikens första lärogrunder. Denna afgörande talang bestämde hennes föräldrar, att mycket tidigt gifva henne en utmärkt lärare, den berömde Joseph Proksch, under hvars ledning hon redan i sitt sjunde år visade sig som en utomordentlig färdig pianist. Men detta tillfredsstälde hvarken läraren eller eleven — han, som uppfattade det geniala barnets hela betydelse, försökte att småningom, sedan han infört henne i de

Nästa N:o utgifves den 18 Juli.

största komponisters mysterier att gifva sin elevs själ den rigning, som ensam förer till tonernas högsta invigning. En lycka, när den unga konstnären finner en så värdig ledstjerna — huru många underbarn skulle icke framför sig haft en större musikalisk framtid, om de icke emanciperat sig efter öfvervinnandet af själsva mekaniken!

Först i sitt 17:de år begaf sig mamsell Clauss på väg i den stora världen — hennes debut i Dresden och Leipzig lät intet tvifvel uppstå om hennes eminente värde som klaverspelerska; det bifall hon sedan rönte i Weimar, Cassel, Braunschweig, Hannover, Bremen, Frankfurt a. M., Hamburg satte kronan på hennes rykte i Tyskland. Beledsagad af sin moder, den tregna ledarinnan af hennes ungdom (fadern dog redan tidigt), begaf sig mamsell Wilhelmine Clauss förlidne året till Paris. Här voro de första pröfningarne henne förbehållna. Faller det sig redan svårt för en främmande konstnär att finna en liten plats i Seine-stadens musikaliska chaos, så är det så mycket mer påkostande, när ödet lägger

öförmodade hinder i vägen. Aftonen före den, då hon slutligen lyckats arrangera en konsert, kastades mamsell Clauss' moder på ett sjukläger, från hvilket hon aldrig mer skulle uppstiga.

Då hon nu stod ensam och föräldralös i världen, lyckades hon i en adelig qvinna, fru Sabathier-Ungher, finna en annan moder, som på det älskvärdaste antog sig den öfvergifne och lidande.

Äntligen ägde den projekterade konserten rum i Februari detta år — och mamsell Clauss tillkämpade sig en icke anad triumf af en publik, som bestod af eliten bland parisiska konstnärsvärlden. Man visste icke hvilket man mest skulle beundra, antingen den kraftfulla och dock grasiösa tekniken, behaget af hennes föredrag eller den poetiska fullhet, som besjälade hennes spel. Kort, segern var fullständig, och med denna trofé gick den firade pianistinnan för några veckor sedan öfver kanalen, för att äfven i London hemta beröm.

